

uznávají i nadále smlouvu Barcelonskou o plavebním režimu na řekách, kterážto smlouva zavazuje celou řadu států k spravedlivému nakládání s plavebními podniky všech států.

Německo nemůže také zapomenouti, že je naše postavení na Dunaji mnohem pevnější, neboť zde je celé řečiště u Bratislavy položeno na našem území a jsme mimo to v dlouhém pobřeží od Děvína k Parkani státem pobřežním, jemuž se plavba německá nemůže vyhnouti.

Mimo to poměry vývozní nutí Německo stále více hleděti k zemím balkánským a na východ. Tím stoupá pro ně důležitost Dunaje, na kterém leží mnoho států a kde mezinárodnost je tedy velmi významná. Jsou mezi nimi pak státy Malé dohody, docela i ovládající nejvýznamnější trati blízko ústí Dunaje.

Německo bude nuceno svým hospodářstvím opatřiti si plavební cestu napříč rozvodnice evropské, na jihovýchod, protože na západ stojí mu v cestě příliš silní konkurenti. Taková cesta však může vésti jen přes území Československa, a to průplavy Labe—Dunaj a Odra—Morava—Dunaj. Nevyhne se tedy Německo jednání s námi. Je sice možné vybudovati spojení Rýn—Mohan—Dunaj, a skutečně také Německo pracuje na zplavnění Mohanu a Dunaje u Pasova. Ale spojení to je pro Německo velmi nevýhodné. Je položeno skoro na hranici východního Německa. Zboží ze západního a středního Německa by musilo plout „Mittellandkanalem“ od východního okraje Německa na západ, nato průplavem Mohan—Dunaj k jihu na tuto řeku, ale potom by se vracelo ohromnou oklikou k Děvínu a na Dolní Dunaj. Z Mor. Ostravy by mohlo dosáhnouti Děvína přes Moravu snadno. Mimo to průplav Mohan—Dunaj je proveditelný jen bude-li pro vrcholnou trať opatřeno dosti vody nejen pro plavbu, ale i pro využití vodní síly, jejíž výtěžek má pomáhati krýti úrok a úmor nákladu na vybudování průplavu. Tuto vodu chce Německo přivést — opět s velkým nákladem — z řeky Lechu. Ale tím oslabí proud v Dunaji a všechny pobřežní státy na Dunaji tím budou dotčeny. Německo bude muset hledati jich souhlas. To se týká i Československa.

Zkrátka je viděti, že lidské počínání nemůže být bezohledné a zvláště nikoliv proti poměrům přírodním, hlavně v oboru vodním, kde proud vodní spojuje všechny pobřežníky páskami, které beze škody nemůže přetrhati ani největší velmoc.

Emil Zimmerler.

KEYNESOVA OBECNÁ TEORIE.

I. Úvod.

Kniha J. M. Keynese,¹⁾ vyšlá letos počátkem jara, byla překvapením i pro hospodářské teoretiky. Před čtyřmi lety, uváděje německý překlad velkého Keynesova díla o penězích, končil vídeňský hospodář Machlup recenzi v časopise „Der österreichische Volkswirt“ z 2. VIII. 1932 těmito slovy: „Keynes je duch proměnlivý. Na otázku, souhlasí-li kdo s Keynesem, je známá žertovná odpověď: S Keynesem ze včerejška nebo z dneška? S dnešním Keynesem nemůžeme souhlasiti... Snad budeme moci plně souhlasiti s Keynesem zítřejším, snad také s Keynesem z roku 1940.“ Tato slova anticipovala novou knihu z letošního roku.

Práce tohoto světoznámého autora prosluly nejen tím, že jsou obsahově nesporně bohaté a myšlenkově podivuhodné, nýbrž skutečně také přizpůsobivostí a pružností pisatele. Chci umožniti českým čtenářům, aby se seznámili

¹⁾ John Maynard Keynes: The General Theory of Employment, Interest and Money, 1936, str. 403, Macmillan, London, cena 5 šil.

s novou knihou, jejíž německý překlad se podle zpráv tisku chystá v brzké době. I v překladu zůstane však kniha nepřístupná tomu, kdo nenalezne času probrati jejích 400 stránek. Proto chci v oddílu II. podrobněji naznačiti vůdčí myšlenkový postup díla podle jednotlivých částí (čili „knih“) a uvésti některé důležitější citáty a v závěru (oddíl III.) se pokusím formulovati vlastní posudek.

Budiž mi dovoleno upozorniti předem na jednu vnější okolnost; kniha o 400 stránkách v celoplátěné vazbě stojí pouhých 5 šil., tedy jen šestinu dvakrát tak velkého díla o penězích, vydaného před 6 lety. Cena je lidová (ne tak obsah) a asi kalkulována na velký počet výtisků, jakého Keynesovy knihy zpravidla docilují; jeho učebnice vyšly až v 12.000 výtiscích a jeho kniha o mírových smlouvách dosáhla jen v anglické řeči 84.000 exemplářů; není bez rozporu, že nízká cena a velký náklad jsou vyhrazeny knize obsahově velmi nesnadné a podle autorových slov určené teoretikům.

II. Obsah.

Keynes zove knihu „obecnou teorií“, aby ji rozlišil od „klasické školy“, kterou nerozumí jen ricardovskou a starší nauku, nýbrž i její stoupence a nové pokračovatele, zahrnuje v to na př. J. S. Milla, Alfreda Marshalla, Edgewortha a Pigou. Klasické poučky nejsou prý obecně platny, nýbrž jsou omezeny jen na zvláštní případ, a to na dobu plné zaměstnanosti, která je ve skutečnosti výjimkou. Staví proto Keynes teorii novou, jež má obecně platiti za poměrů, které v hospodářských dějinách převládají, totiž za zaměstnanosti neúplné.

Kniha I. Předmluva (kapitola 1—3).

Klasická teorie zaměstnanosti spočívá podle Keynese na dvou zásadách, a to: 1. mzda se rovná hraničnímu produktu práce a 2. užitečnost mzdy za daného objemu zaměstnanosti se rovná krajní strasti tohoto objemu zaměstnanosti; to značí, že reální mzda musí být taková, aby právě postačila přiměti pracovní síly, aby setrvaly v zaměstnání. Kdežto zásadu pod 1. Keynes uznává, považuje zásadu pod 2. za slučitelnou toliko se stavem nezaměstnanosti způsobeným hospodářským třením (frictional unemployment) a pak s nezaměstnaností dobrovolnou, nikoli však se stavem nedobrovolné nezaměstnanosti, jaký bývá pravidlem. Ve skutečnosti málokdy pracuje tolik lidí, kolik by bylo ochotno pracovati za dané mzdy (str. 7.). Keynes připomíná rozdíl peněžité a reální mzdy a upozorňuje, že někdy se žádá určitá minimální mzda v penězích a nikoli minimální mzda reální (str. 8.).

Klasikové byli názoru, že nabídka tvoří sama poptávku a že úspora znamená přesun od nabídky práce a statků směrem ke statkům kapitálovým (18.—21.). Tento názor není správný a vznikl záměnou správného poznatku, že úhrnný důchod hospodářského výrobního společenství se svou hodnotou právě rovná úhrnné hodnotě výrobků. Akt individuální úspory nevede ještě vždy k souběžnému aktu investování, takže není pravda, že by nabídka vytvářela vždy také poptávku ve smyslu, že úhrnná cena nutná, aby vzbudila poptávku (demand-price), rovná se úhrnné ceně nutné k vyvolání nabídky (supply-price) (str. 22.).

Podle Keynese platí jiná teorie, kterou lze předběžně podati v těchto poučkách (str. 28., 29.):

1. Za daného stavu techniky, přírodních zdrojů a výrobních nákladů závisí důchod na objemu zaměstnanosti.

2. Podíl spotřebních výdajů na celkovém důchodu je určen psychologickými vlastnostmi hospodářského celku, které shrneme pod označením „sklon k spotřebě“ (propensity to consume).

3. Úhrn zaměstnanosti závisí na úhrnu efektivní poptávky, která jest vytvářena vydáními jednak na spotřebu, jednak na investice.

4. Navzájem opět úhrn vydání na spotřebu a investice je funkcí stavu zaměstnanosti; také vydání na spotřebu samo o sobě je funkcí zaměstnanosti, závislé ovšem též na sklonu k spotřebě; proto vydání na investice spočívá na rozdílu těchto dvou funkčních hodnot.

5. Objem zaměstnanosti za stavu rovnováhy závisí a) na funkci úhrnné ceny výrobků schopné vyvolat jejich nabídku (aggregate supply-function), b) na sklonu k spotřebě, a c) na objemu investic. Tuto poučku označuje Keynes za podstatu své obecné teorie.

6. Podmínkou platnosti předchozího pravidla jest, že úhrn zaměstnanosti nepřekročí bod, který by snížil reální mzdu na úroveň mezní pracovní svízele.

7. Není správné učení klasické školy, že stabilní rovnováha zaměstnanosti jest možná — důsledkem podnikatelské soutěže — toliko při maximální zaměstnanosti.

8. Se vzrůstem zaměstnanosti stoupá spotřební vydání pomaleji než úhrnný důchod (efektivní poptávka).

Úhrn zaměstnanosti není určen mezní strastí práce měřenou v reálních mzdách, ač nabídka disponibilní pracovní síly za určité reální mzdy stanoví nejvyšší hranici zaměstnanosti. Sклон k spotřebě a míra nového investování určují spolu objem zaměstnanosti, který má jedině vztah k dané úrovni reálních mezd. Má-li sklon k spotřebě a míra nového investování za následek nedostatečnou efektivní poptávku, skutečná úroveň zaměstnanosti nedostoupí potenciální nabídky pracovních sil za dané reální mzdy a rovnovážná reální mzda bude vyšší, než krajní strast rovnovážné úrovně zaměstnanosti (str. 30.). Keynes končí tuto část úvahou:

„Čím bohatší je společnost, tím větší bude rozpětí mezi její skutečnou a potenciální výrobou a proto bude tím jasnější a urážlivější nedostatek hospodářského systému. Chudá společnost spotřebuje totiž zdaleka největší část své výroby, takže na opatření plné zaměstnanosti postačí velmi skrovná míra investování; naproti tomu bohatá společnost musí objeviti mnohem vydatnější příležitosti k investování, mají-li býti úspěšné sklony jejich zámožnějších členů slučitelné se zaměstnáním členů chudších... Avšak ještě hůře. Nejen že v bohaté společnosti jest hraniční sklon k spotřebě slabší, ale důsledkem vyššího nahromadění kapitálu jsou také příležitosti k dalšímu investování méně atraktivní, leda že úroková míra klesá dostatečně rychle.“ (31.)

„Malthus silně oponoval Ricardově nauce, že efektivní poptávka nemůže býti nedostačující, avšak nadarmo... Ricardo dobyl Anglie tak dokonale, jako svatá inkvisice dobyla Španělska... Velká hádanka efektivní poptávky... mohla jen pokradmu živořit pod hladinou, v podsvětí Karla Marxe, Sylvio Gesella nebo Major Douglase. Úplnost Ricardovského vítězství má do sebe něco zvláštnosti a tajemství... Ze jeho nauka dosáhla závěrů zcela odlišných od toho, co by očekávala prostá neučená osoba, přidalo jí, předpokládám, na intelektuální prestiži. Ze její učení, přeložené do praktického života, bylo vážné a nestravitelné, poskytlo jí ctnosti. Ze byla přizpůsobena tak, aby unesla rozsáhlou a souvislou logickou nadstavbu, dodalo jí krásy. Ze mohla vysvětliti mnohou sociální nespravedlnost a zřejmou krutost jako nevyhnutelný zjev ve schématu pokroku, a pokusy změnití takové zjevy jako schopné způsobiti celkem více škody než dobra, doporučovalo jí autoritě. Ze opatrovala ospravedlnění volné činnosti kapitalistického jedince, zjednálo jí podporu panujících sociálních sil... Proslavený optimismus tradiční hospodářské teorie způsobil, že na národohospodáře pohlíželo se jako na Candidy, kteří opustivše tento svět, aby pěstili zahradu, učí, že vše spěje k nejlepšímu v nejlepším ze všech možných světů jen, necháme-li jej v klidu... Může být, že klasická teorie představuje cestu, po níž bychom rádi, aby naše hospodářství kráčelo. Předpokládáť však, že tak skutečně činí, znamená odmyslit se od našich obtíží.“ (32—34).

Kniha II. Definice a ideje (kapitoly 4—7).

Keynes odmítá Marshallovu a Pigouovu myšlenku „národní dividendy“, rovněž jako pokusy o měření vzrůstu „národního kapitálu“ a koncept obecné hladiny cen (39) jako nepřesné a zbytečné;

můžeme je prý připustiti nejvýše pro uznané nepřesné a přibližné historické srovnání (43). V úvahách o teorii nezaměstnanosti lze připustiti pouze 2 kvantitativní jednotky, a to jednotku kvanta peněžité hodnoty a jednotku kvanta zaměstnanosti (41). „Pravé místo pro podobné věci jako... obecná hladina cen je na poli historické a statistické deskripce a jejich účelem mělo by býti uspokojení dějepisné nebo společenské zvědavosti... Říci, že ryzí výnos výroby jest dnes větší, avšak cenová hladina nižší, než před deseti lety nebo než před rokem, jest proposice podobné povahy jako tvrzení, že královna Viktorie byla lepší královna, avšak nikoli šťastnější žena než královna Alžběta — proposice nikoli beze smyslu nebo bez zájmu, avšak neschopná býti podkladem pro diferenční počet.“ (40.)

Očekávání budoucnosti (expektace) je krátkodobé a dlouhodobé. Poněvadž expektace má význam také jako determinanta výroby a zaměstnanosti, může změna v očekávání vyvolati právě takové výkyvy, jako cyklický pohyb (49).

Podnikatelským důchodem rozumíme přebytek hodnoty prodaného dokončeného výrobku v určitém období nad výrobními náklady (53). Úsporou je přebytek důchodu nad spotřebou (62). Investování je vzrůst kapitálového vybavení, nechť spočívá v kapitálu pevném, pracujícím nebo likvidním. Ryším investováním rozumíme rozmnožení všech druhů kapitálového vybavení po srážce zrušení nebo znehodnocení dosavadních investic (disinvestment) (75).

Podle Keynesa není správné užívatí pojmu „vynucená úspora“, se kterým pracují někteří novější teoretici, leda že by se tímto označením rozuměla úspora docílená nad standardní míru specifikovanou pro období plné zaměstnanosti (80).

Kniha III. Sklon k spotřebě (propensity to consume). (Kapitoly 8—10.)

Objektivní činitele, určující výdaje na spotřebu, jsou:

1. Změna, v jednotce mzdy; spotřební výdaje se mění jako ceny ve stejném poměru se změnou mezdní jednotky. Jednotkou mzdy rozumí se peněžní mzda za jednotku práce, t. j. za zaměstnání necvičeného dělníka po jednotku času.
2. Změna v rozpětí mezi důchodem vůbec a důchodem ryším; praktický dosah tohoto faktoru jest prý však pochybný.
3. Náhodné změny v peněžní hodnotě kapitálu.
4. Změny v míře diskontování budoucnosti, které se neomezují jen na úrok, nýbrž přihlíží také k různým riskům; podstatné změny v úroku mění na př. à la longue značně sociální zvyky.
5. Změny daňové politiky.
6. Změny v očekávaném vztahu přítomného a budoucího důchodu; také tento vliv není prý značný (89—96).

Celkem v krátkém období je sklon k spotřebě funkcí dosti stálou, takže úhrn spotřeby závisí především na úhrnném důchodu (96). Se vzrůstem důchodu zvyšuje se také spotřeba, avšak zpravidla nikoli ve stejném poměru, takže vyšší důchodová hladina zvětší také rozpětí mezi důchodem a spotřebou (97). Poněvadž tedy konsumenti utratí při zlepšené zaměstnanosti méně, než o kolik se zvýší úhrnná cena výrobků, nebude zlepšení zaměstnanosti výnosné, leda že také stoupnou investice, aby bylo zaplněno vzniklé rozpětí. Z toho Keynes odvozuje, že zaměstnanost může stoupati pouze *pari passu* se zvyšováním investiční činnosti (98).

Podle vlastních slov Keynes „opakuje něco, co je samozřejmé: spotřeba je jediným cílem a předmětem veškeré hospodářské činnosti“ (104.) Vedle objektivních činitelů určují sklon k spotřebě také činitele subjektivní, jež jsou jiní u soukromníků a jiní u veřejných těles, ústavů a firem, jichž význam pro spotřebu a tvoření úspory jest značný. Celkem se tyto subjektivní činitele jen zvolna mění. Poněvadž pak některé objektivní faktory mají jen podružný význam, ukazuje se, že krátkodobé změny ve spotřebě závisí hlavně na míře, ve které se docíljuje určitého důchodu (110).

V zestup úrokové míry bude mít za následek snížení skutečné úspory. Úhrn úspory je totiž ovládán úhrnem investování; vzrůst úrokové míry... sníží investování; proto vzestup úroků musí způsobiti snížení důchodů na úroveň, při níž úspora klesne ve stejné míře jako investice. Poněvadž důchody klesnou absolutně více než investice, ukazuje se dokonce, že se vzestupem úroků klesá míra spotřeby. To však neznamená, že bude širší rozpětí (margin) pro spoření. Naopak úspory i utrácení spolu klesnou.“ (111.)

Zaměstnanost může stoupati, jak řečeno, toliko pari passu s investováním. Mezi investováním a důchodem lze za daných okolností vytyčiti pevný poměr a rovněž tak mezi celkovou zaměstnaností a onou, která je činna investičně (Keynes ji zve primární zaměstnaností). Tento investiční násobitel určuje, že zvyšují-li se úhrnné investice, zvyšuje se také důchod o příslušný násobek. Zpravidla bývá tento násobek větší při malém vzrůstu investic než při velkém (neboť hraničního sklonu k spotřebě ubývá se stoupající zaměstnaností) a bývá větší v zemích, kde zahraniční obchod a podpora v nezaměstnanosti mají menší význam (121).

O veřejných pracích soudí takto: „Veřejné práce, i jsou-li pochybné užitečnosti, mohou se znovu a znovu samy zaplatiti v době kruté nezaměstnanosti, i kdyby jen ze sníženého nákladu na sociální podpory, za předpokladu, že se můžeme domnívati, že za větší nezaměstnanosti se uspoří menší podíl důchodu; blížíme-li se však stavu plné zaměstnanosti, mohou se státi věci pochybnější.“ (127.) Stavění pyramid, zemětřesení a dokonce i války mohou sloužit ke zvýšení blahobytu, jestliže výchova našich státníků podle zásad klasického národního hospodářství stojí v cestě něčemu lepšímu.“ (129.) „Podpora v nezaměstnanosti financovaná výpůjčkami připouští se ochotněji než financování investic za sazbu pod běžnou úrokovou míru; druh kopání důlů do země známý pod jménem těžení zlata je ze všech řešení nejprijatelnější, ačkoliv naprosto nic nepřidá ke skutečnému bohatství světa a dokonce znamená pracovní svízele. Kdyby mělo ministerstvo financí naplniti staré láhve bankovkami, pohřbíti je ve vhodných hloubkách v neužívaných dolech na uhlí a zasypati je pak smetím a ponechati soukromé podnikavosti, aby je opět vykopala podle zkušených zásad laissez-faire..., nemuselo by být žádné nezaměstnanosti a reálný důchod společnosti, jakož i její kapitálové bohatství by se pravděpodobně podstatně zvětšily proti dnešnímu stavu. Bylo by ovšem rozumnější stavěti domy a podobně; jsou-li tomu však v cestě politické a praktické nesnáze, byla by tato činnost lepší než nic... Tak jsou zlaté doly pro naši civilizaci svrchovaně cenné a důležité... Starověký Egypt byl dvojnásob šťasten — a nepochybně vděčil tomu své pohádkové bohatství — neboť znal oba druhy těchto činností: stavění pyramid, stejně jako dolování vzácných kovů... Středověk stavěl katedrály a zpíval žalozpěvy. Dvě pyramidy, dvě mše za mrtvé jsou dvakrát tak dobré jako jedna; to neplatí o dvou železničních linkách z Londýna do Yorku. Jsme tak rozumní a vyškolili jsme se k tak přesnému podobnostní moudrých finančníků, že se pečlivě rozmyšlíme, než rozmnožíme „finanční“ břemena svých potomků stavbou domů pro ně a že proto nemáme tak snadného úniku z utrpení nezaměstnanosti. Musíme je přijmouti jako nevyhnutelný důsledek skutečnosti, že pro vedení státu používáme maxim kalkulačních velmi dobře na obohacení jednotlivců, kterým umožňují nahromaditi nároky na nejrůznější požitky, jichž nehodlají v určité době vyčerpati.“ (131.)

Kniha IV. Podnět k investování (kapitola 11—18).

Hraniční výkonnost (efficiency) kapitálu je dána poměrem budoucích výnosů určité kapitálové jednotky k té její ceně, jež je nutná, aby vyvolala nabídku (supply-price); hraniční výkonnost se rovná diskontu, který by zredukoval budoucí kapitálové výnosy právě na výši oné ceny (135). Kapitálová výkonnost závisí tedy také na budoucím výnosu. Míra investování závisí pak na vztahu úroku k hraniční výkonnosti kapitálu. Kdyby měl úrok stoupati

pari passu s hraniční výkonností kapitálu, neměl by ani očekávaný vzestup cen podněcujícího vlivu na investice (143).

S t a v d l o u h o d o b é h o o č e k á v á n í (psychologický stav počítající se změnami v druhu a v množství kapitálových položek a ve mzdové jednotce vyjádřené v penězích, které nastanou v budoucnosti à la longue) může se zcela lišit od odhadu vývoje pro nejbližší budoucnost, který hraje úlohu hlavně na př. v bursovním obchodu. Tak zvaný likvidní trh investiční je dnes ryze spekulativního rázu a může být proto vážným nebezpečím, jež vyplývá z obecné a přehnané snahy po likviditě (155—60). „Ze zásad ortodoxních financí žádná není antisociálnější, než fetiš likvidity, nauka, že je skutečnou ctností na straně peněžních ústavů soustřediti prostředky k držbě „likvidních“ hodnot. Zapomíná, že pro společnost jako celek neexistuje žádná likvidita investování.“ (155.) O burse se Keynes vyslovuje celkem nepříznivě. „Zpravidla se obecně souhlasí, že herny by měly být ve veřejném zájmu nepřístupné a nákladné. Možná, že totéž platí o burzách... Zavedení podstatně daně na všechny bursovní transakce by se mohlo ukázat nejužitečnější reformou ke zmírnění převahy spekulace nad podnikáním ve Spojených státech.“ (159—160.)

Sklon ke spotřebě určuje, kolik kdo z důchodu ušetří. V jaké formě bude pak úsporu chovati, závisí na touze po likviditě (liquidity-preference), čili na tendenci držovati za daného úroku část úspor v hotovosti (166). Úrok není odměnou za spoření nebo čekání, nýbrž za to, že se někdo rozloučí na čas s likviditou (odměna za nethesaurování) (167). Liquidity-preference závisí na potřebě hotovosti k běžným transakcím, dále na opatrnosti vzhledem k budoucí potřebě hotovosti a posléze na spekulativních motivech (170). Se stoupajícím množstvím peněz úrok klesá (171), ač ne nutně (172). „Jsem sám poněkud skeptikem pokud jde o úspěch pouhé měnové politiky směřující k ovlivnění úrokové míry. Očekávám, že stát převzme větší a větší odpovědnost za přímé organisování investic.“ (164.) „Jsme-li v pokušení propadnouti tvrzení, že peníze jsou nápojem, který stimuluje systém v aktivitě, musíme si připomenouti, že na cestě k ústům můžeme s pohárem několikrát uklouznouti. Neboť, ač můžeme očekávat, že rozmnožení peněz sníží ceteris paribus úrokovou míru, nestane se tak, zvýší-li se snaha veřejnosti o likviditu více, než množství peněz; a ač můžeme očekávat, že snížení úroku ceteris paribus zvýší investování, nedojde k tomu, bude-li klesat krajní výkonnost kapitálu rychleji než úrok; a ač můžeme očekávat také, že rozmnožení investic ceteris paribus zvýší zaměstnanost, nemusí se to stát, klesá-li sklon k spotřebě. Konečně stoupne-li zaměstnanost, ceny stoupnou měrou zčásti určenou fyzickými funkcemi nabídky a zčásti tendencí mezdní jednotky k peněžnímu vzestupu. **A stoupla-li výroba a ceny, ovlivní tak snahu o likviditu, že množství peněz nutné k udržení dané úrokové míry se zvýší.**“ (173.)

Klasická teorie úrokové míry pohlížela na úrok jako na činitele, který uvede poptávku po investování do rovnováhy s ochotou šetřiti (175). To značí také, že posune-li se na př. křivka poptávky po kapitálu nebo křivka úspor, určí nový průsečík těchto křivek změnou úrokovou míru. To je však podle Keynesa nesmyslná teorie, neboť posune-li se kterákoli křivka, změní se zpravidla také důchod (179). Klasickou nauku mohlo varovat před tímto omylem jednak Casselovo upozornění, že není jisté, že úspora stoupá s úrokem, jednak i obvyklý předpoklad, že rozmnožení peněz má tendenci snížit úrok (182). Tradiční analýsa věděla, že úspora závisí na důchodu, avšak přehlédla, že důchod závisí na investování a že změní-li se investiční činnost, musí se nutně změnit také důchod právě o tolik, kolik jest zapotřebí, aby se změna ve spoření vyrovnala změně v investování.

Do psychologických a obchodních podnětů snahy po likviditě náleží ohled na časové rozpětí mezi přijetím důchodu a jeho vydáním, dále na mezidobí mezi vznikem obchodních nákladů a přijetím prodejní hodnoty, pak motiv opatrnosti a konečně spekulace, která se obvykle mění s výkyvy v úrokové míře (197). Proto je tedy úroková míra zjevem vysoce psychologickým (202) a ještě lépe zjevem vysoce konvenčním; její výše je do značné míry určována převládajícím názorem o tom, jaká úroková míra se nadále očekává. Každá hladina úroku přijímaná s dostatečným přesvědčením, že pravděpodobně potrvá, bude skutečně trvalá (203). Rozhodující vliv mají podmínky, za nichž je mě-